

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

יהודי צפון אפריקה בתקופת מלחמת העולם השנייה והשוואה -
13317

תאריך עדכון אחרון 19-11-2022

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2024

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר דוד גדג'

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: david.guedj@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: שלישי 17:00-18:00 בתיאום מראש

מורי הקורס:
ד"ר דוד גדגא;

תאור כללי של הקורס:

בקורס נבחן את ההתרחשויות בארצות צפון אפריקה בתקופת מלחמת העולם השנייה והשוואה תוך דיון בתחיקה האנטי יהודית והשפעתה על הכלכלה, החינוך, ארגון הקהילה היהודית וחיי היום יום. בקורס יוקדש דיון נפרד לכל קהילה יהודית: מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה ולוב, ובנוסף נבצע דיון משווה בין הקהילות. בנוסף ליהודים המקומיים נלמד על פליטים מאירופה שמצאו מקלט במרוקו ונעמיק בסיוע שקיבלו מהקהילה המקומית. לבד מהיסטוריה נדון בזיכרון תקופת מלחמת העולם השנייה והשוואה בצפון אפריקה מיד עם סיום המלחמה, ובנוסף בזיכרון תקופה זו במדינת ישראל מהקמתה ועד היום תוך התייחסות לסוכני תרבות בחינוך, במוזיאונים, בתיאטרון, בקולנוע ובספרות.

מטרות הקורס:

לדיון בהיסטוריה של מלחמת העולם השנייה והשוואה בצפון אפריקה והזיכרון של תקופה זו במדינת ישראל
תוך קריאה במחקרים ובמקורות ראשוניים וניהול דיון קבוצתי.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים להציג ולהסביר את אירועי מלחמת העולם השנייה והשוואה בקהילות היהודיות בצפון אפריקה תוך מבט משווה בין הקהילות השונות, ובנוסף להסביר את זיכרון מלחמת העולם השנייה והשוואה בצפון אפריקה במדינת ישראל מאז הקמתה ועד היום. קריאה ביקורתית של מחקרים. קריאה וניתוח של מקורות ראשוניים מגוונים. ניסוח שאלת מחקר.

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: כל שיעור יושלב הרצאה, דיון במאמר וקריאה צמודה במקור ראשוני. בכל שיעור סטודנטים ידרשו להכין מאמר לדיון בכיתה.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

יהודי צפון אפריקה בראשית המאה העשרים, כיבוש צרפת וההשפעה על צפון אפריקה, יהודי תוניסיה במלחמה, יהודי אלג'יריה במלחמה, יהודי מרוקו במלחמה, יהודי לוב במלחמה, פליטים יהודים מאירופה במרוקו, מחנות העבודה במרוקו, יצירה ספרותית היסטורית על השואה בתוניסיה ובמרוקו בשלהי המלחמה, המזרחים והשוואה במדינת ישראל, "בלי השוואות - בני עדות המזרח והשוואה": תודעה מזרחית לשואה לפני 25 שנים, תקופת השואה בצפון אפריקה בקולנוע הדוקומנטרי ובתיאטרון הישראלי.

חומר חובה לקריאה:

- דוד גדג', "השיח על גורלם של יהודי צפון אפריקה בתקופת השואה בתאטרון בישראל, 2017-2019" בתוך, השואה ואנחנו בתאטרון הישראלי, עורכים: דוד גדג' ועופר שיף, שדה בוקר 2022, עמ' 275-255
- דן מכמן, "האם גורל יהודי צפון אפריקה בימי מלחמת העולם השנייה הוא חלק מ"השואה"?", בתוך: שואה ואנטישמיות במחקר ובשיח הציבורי: ספר יובל לדינה פורת, רוני שטאובר, אביבה חלמיש ואסתר ובמן (עורכים), תל אביב 2015, עמ' 71-94
- חיים סעדון, יהודי צפון אפריקה בעת החדשה, כרך ג: שנות ההכרעה - לאומיות ומלחמת העולם השנייה, רעננה 2021
- חנה יבלונקה, הרחק מהמסילה: המזרחים והשואה, תל אביב ובאר שבע 2008, עמ' 129-84
- יוסף שרביט, "פרק אחד-עשר: יהודי אלג'יריה בתקופת השואה והמחתרת היהודית", בתוך: יוסף שרביט, יהודי אלג'יריה בעידן הצרפתי, תל אביב 2010, עמ' 120-107
- ירון צור, "יהודי תוניס בתקופת הכבוש הנאצי: קהילה מפוצלת בימי משבר", יהדות זמננו לעיון ולמחקר ב (תשמ"ה), עמ' 175-153
- ירון צור, סיפור תרבות: יהודי תוניסיה וארצות מוסלמיות אחרות, ירושלים 2003
- מיכאל אביטבול, "יהודי אלג'יריה, תוניסיה ומארוקו, 1940-1943", פעמים 28 (1986), עמ' 106-79
- מיכאל אביטבול, יהודי צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה, ירושלים תשמ"ו
- מיכאל מ' לסקר, "יהודים מקומיים ופליטים יהודים במרוקו הצרפתית ובתוניסיה במלחמת העולם השנייה", פעמים 115-114 (תשס"ח), עמ' 105-55
- מיכאל מ' לסקר, יהודי המגרב בצל וישי וצלב הקרס, תל אביב 1992
- מירב אלושלברון, לנגד עיניים מזרחיות: זהות וייצוג עצמי בקולנוע תיעודי ישראלי, תל אביב 2020, עמ' 126-112
- רחל סימון, "יהודי לוב על סף שואה", פעמים 28 (1986), עמ' 78-44
- Aomar Boum and Sarah Abrevaya Stein (eds.), *The Holocaust and North Africa*, Stanford 2018
- Aomar Boum and Sarah Abrevaya Stein, *Wartime North Africa: A Documentary History, 1934-1950*, Stanford 2022
- Aomar Boum, "Eyewitness Djelfa: Daily Life in a Saharan Vichy Labor Camp," In *The Holocaust and North Africa*, eds. Aomar Boum and Sarah A. Stein, Stanford 2018, pp. 149-167
- David Guedj, "Post-Second World War praise poetry, lament and a Utopian treatise in Morocco: historical literature on the theme of the Second World War", *Journal of Modern Jewish Studies*, 17,4 (2018), pp. 455-471
- Jens Hoppe, "The Persecution of Jews in Libya Between 1938 and 1945: An Italian Affair?," In *The Holocaust and North Africa*, eds. Aomar Boum and Sarah A. Stein, Stanford 2018, pp. 50-75.
- Julian Jackson, *France: the dark years, 1940-1944*, Oxford & New York 2001, chapter 4.
- Michal Ben Ya'akov, "European Jewish refugees in Morocco during World War II", *Avotaynu: The International Review of Jewish Genealogy* 31:2 (2015), pp. 41-45
- Mohammed Kenbib, "Moroccan Jews and the Vichy regime, 1940-42," *The Journal of North African Studies* 19:4 (2014), pp. 540-553

חומר לקריאה נוספת:

- אבישי בר אשר, "מה נשתנה הלילה הזה מליל תראנת נוף? הגדה די היטליר מרוקו", פעמים 115-114 (תשס"ח), עמ' 137-196
- אברהם הטל, "על גרמניה הנאצית בשירה העממית של יהודי תוניסיה", פעמים 28 (1986), עמ' 130-126
- איבון קוזלובסקי-גולן, "תעלומת המודעות ההיסטורית והנאיות האבודה של יהודי צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה, ספונות כה (תשע"ז), עמ' 202-125
- איתן כץ, "ההתנגדות היהודית במלחמת העולם השנייה: מבט מגדרי מאלג'יר", בתוך: ההיסטוריה הארוכה של המזרחים: כיוונים חדשים בחקר יהודי ארצות האסלאם, עורכים: אביעד מורנו ואחרים, שדה בוקר 2021, עמ' 400-367
- דוד גדג', "מגילת איכה על חורבן יהודי אירופה לרב פנחס יוסף תאומים", פעמים 147-146 (2016), עמ' 119-79
- ויקטור חיון, "יהודי נאבל בזמן הכיבוש הגרמני: הימים האחרונים", פעמים 115-114 (תשס"ח), עמ' 236-221
- חיים סעדון, "הקהילה היהודית בצפאקץ במלחמת העולם השנייה", פעמים 115-114 (תשס"ח), עמ' 54-13
- יצחק אברהמי, "קהילות יהודי תוניסיה בימי הכיבוש הגרמני - ענייני כספים", פעמים 28 (1986), עמ' 125-107
- מיכל שרף, מגילת היטלר בצפון-אפריקה לוד תשמ"ח
- נאוה-טובה ברזני, "על יד העיניים שלי: התבוננות בנקודת מבטם של יוצאי קהילת יהודי לוב שהיו ילדים בתקופת השואה", ילקוט מורשת 99 (תשע"ט), עמ' 186-154
- שלום בר-אשר, "פליטים יהודים מאירופה הנאצית בצפון אפריקה: תעודה מארכיון קאזס-בן-עטר", פעמים 115-114 (תשס"ח), עמ' 262-257
- Aomar Boum and Mohammed Hatimi, "Blessings of the Bled: Rural Moroccan Jewry during World War II," In *The Holocaust and North Africa*, eds. Aomar Boum and Sarah A. Stein, Stanford 2018, pp. 113-131
- Daniel J. Schroeter, "Between Metropole and French North Africa: Vichy's Anti Semitic Legislation and Colonialism's Racial Hierarchies," In *The Holocaust and North Africa*, eds. Aomar Boum and Sarah A. Stein, Stanford 2018, pp. 19-49
- Susan Gilson Miller, *Years of Glory: Nelly Benatar and the Pursuit of Justice in Wartime North Africa*, Stanford 2021

מרכיבי הציון הסופי:

מידע נוסף / הערות: